

NEELE

ALIES PEGTEL

NEELIE

BRAVE MEISJES SCHRIJVEN ZELDEN GESCHIEDENIS

BOOM AMSTERDAM

© 2014 ALIES PEGTEL

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden van de illustraties te achterhalen. Mocht u desondanks menen dat uw rechten niet zijn gehonoreerd, dan kunt u contact opnemen met Uitgeverij Boom.

Afbeelding omslag: Neelie Kroes, 1979 © Bert Nienhuis

Omslag en binnenwerk: Bart van den Tooren

ISBN 9789461050328

NUR 320

www.uitgeverijboom.nl

INHOUD

VOORAF 9

1. Kind van de wederopbouw 17
2. Mevrouw de Praeses 39
3. Een buitenshuis werkende gehuwde vrouw 59
  4. Met een kind in de Kamer 77
  5. Koningin van de voorpagina 105
  6. Mantelpak als maliënkolder 147
  7. De redenaars van Honselersdijk 195
8. President van Harvard aan de Vecht 225
  9. Feministe après la lettre 261
  10. Moeder van Ayaan 293
  11. Nickel Neelie 331
12. De grootste Europeaan van Nederland 369
13. La grande dame van de Nederlandse politiek 391

WOORD VAN DANK 419

NOTEN 423

BRONNEN 443

REGISTER 449

VOORAF

Koffie, thee?’ De vicepresident van de Europese Commissie, Neelie Kroes, loopt op stilettohakken door haar werkkamer in het Berlaymontgebouw in Brussel. Glazen wanden, grote ramen, glazen werktafel. Dat ik in de zomer van 2013 tegenover haar plaats kan nemen om met haar de tekst van dit boek te bespreken, lijkt ineens heel vanzelfsprekend, maar dat was het lange tijd niet geweest.

Jaren eerder, in 2010, had ik het plan opgevat me te verdiepen in de levensgeschiedenis van Neelie Kroes. Als journaliste had ik regelmatig geschreven over de moeizame positie van vrouwen op de werkvloer. Zolang ik me kon herinneren stond Nederland onder aan de internationale ranglijsten als het gaat om vrouwen op topposities. Ik had me gebogen over alle mogelijke factoren die hierbij een rol spelen: deeltijdwerk, het moederschapsideaal, the old boys, slechte kinderopvang, gebrekkige ambities, onze welvaart, noem maar op. Jaarlijks werd

verklaard dat vrouwen hun achterstandspositie nu echt aan het inlopen waren. Maar telkens doken dezelfde kwesties in verschillende gedaanten weer op. Gaandeweg be kroop me het moedeloze gevoel dat ik nog altijd geen zicht had op dat wat Nederlandse vrouwen ervan weerhield om net als mannen carrière te maken.

Ik kreeg genoeg van de anonieme arbeidsmarktstatistieken. Het was toch niet alleen kommer en kwel met werkende vrouwen in Nederland? Zo kwam ik op het idee een persoon uit te lichten die 'boven het maaiveld' uitsteekt. Iemand die niet past in de commentaren over deeltijdwerkende Nederlandse vrouwen, wier carrière de gemiddelden en algemene grafieken logenstraft.

Een vrouw kwam meteen in mijn gedachten: Neelie Kroes. Van de televisie, die in mijn jeugd nog maar twee zenders telde, herinnerde ik me haar al als vvd-politica die in de jaren zeventig een prominente rol speelde op het publieke toneel. Als eurocommissaris staat ze sinds 2004 in het centrum van de Europese macht. Het leek me een interessant project om via haar leven te onderzoeken wat het vergt voor een vrouw om succesvol te worden én te blijven. Hoe heeft zij het gedaan? En ook: welke geschiedenis heeft Neelie Kroes eigenlijk geschreven? Bijna vijftig jaar maakt ze inmiddels carrière, al haar mannelijke generatiegenoten heeft ze professioneel overleefd.

Aan materiaal leek geen gebrek. Ter voorbereiding dook ik in vuistdikke knipselmappen die archiefmedewerkers in de loop der jaren over Neelie Kroes hadden samengesteld. Ik ontdekte dat ze haar eerste interview had gegeven in het jaar voordat ik geboren werd. In 1968 was ze op 26-jarige leeftijd als eerste vrouw lid geworden van de Kamer van Koophandel in haar geboortestad Rotterdam. Deze 'historische mijlpaal op het pad van de emancipatie van de Nederlandse vrouw' was destijds aanleiding voor *de Volkskrant* om met Neelie Kroes te spreken. Ze werkte toen ruim twee jaar als universitair medewerker aan de latere Erasmus Universiteit, waar ze van 1958 tot 1965 economie had gestudeerd. In het jaar van haar afstuderen was ze getrouwd en in 1969 kreeg ze een zoon.

Zo op het oog leek de start van Neelies carrière niet eens zo gek veel te hebben verschild met die van de hoogopgeleide vrouwen van mijn eigen generatie. Opgegroeid in de jaren tachtig met de leuze 'Een slimme meid is op haar toekomst voorbereid' gingen wij na onze studie aan het werk. Pas op het moment dat er kinderen kwamen, ging het

pad van mijn leeftijdgenotes afwijken van dat van mannen en trokken velen zich (gedeeltelijk) terug van de werkvloer.

Bij nadere bestudering bleek de gedachte dat onze omstandigheden ook maar enigszins vergelijkbaar waren geweest onhoudbaar. Neelie Kroes, die in 1941 ter wereld kwam, groeide op in een compleet andere wereld dan ik, geboren in 1969. Jazeker, in de jaren vijftig gingen sommige meisjes ook studeren. Maar niet vanuit het perspectief dat ze met hun bul een loopbaan zouden nastreven. Ook academisch geschoolede vrouwen waren voorbestemd om huisvrouw te worden. Tot ver in de jaren zeventig stopte het gros van de vrouwen met werken zodra ze trouwden of zwanger raakten. De meesten deden dit vrijwillig, maar het was ook niet ongebruikelijk dat ze werden ontslagen.

Dat Neelie Kroes als pasgehuwde vrouw bleef werken, was uitzonderlijk. Minder dan 5 procent van de getrouwde vrouwen werkte in 1960 in dienst van derden. Nog uitzonderlijker was het dat ze fulltime bleef werken na de geboorte van haar kind. Toen hij één jaar was, trad Neelie namens de vvd toe tot de gemeenteraad van Rotterdam. Het jaar daarop kwam ze als een van dertien vrouwen in de Tweede Kamer. Ze was het jongste vrouwelijke Kamerlid tot dan toe, en met een peuter van twee was ze een zeldzaamheid. Andere vrouwelijke politici waren doorgaans alleenstaand, kinderloos of hadden oudere kinderen die de deur uit waren. Op 36-jarige leeftijd werd Neelie Kroes in 1977 de eerste vrouwelijke staatssecretaris op het ministerie van Verkeer en Waterstaat, dat vrijwel uitsluitend werd bemand door mannelijke ingenieurs. In 1982 trad ze op dit departement aan als minister in het eerste kabinet-Lubbers en dat zou ze blijven tot de val van het tweede kabinet-Lubbers in 1989. In 1991 werd ze de eerste vrouwelijke president van businessschool Nyenrode. En in 2004 werd ze de eerste Nederlandse vrouwelijke eurocommissaris op de machtige post Mededinging.

In de vele cv's die van haar circuleren, staat vermeld dat Neelie geregeld de eerste of de jongste vrouw is geweest op een bepaalde positie. Maar het is de historische context die duidelijk maakt wat dit in de praktijk eigenlijk betekende. Tegen de achtergrond van de patronen die destijds gangbaar waren, krijgt Neelies bijzondere levensloop reliëf. Om haar geschiedenis te begrijpen, moet men weten dat een veelgelezen damesblad als *Margriet* eind jaren zestig schreef dat vrouwen die

hun kinderen niet zelf opvoeden ‘zelfzuchtig’ waren en hun kroost ‘onherstelbaar onrecht’ aandeden.

Het zijn dit soort details die de tijdgeest laten zien waarin de werkende moeder Neelie Kroes opereerde, toen ze haar zoontje achterliet bij een huishoudster om haar opmars te maken aan het Binnenhof. De tweede feministische golf die in 1967 op gang kwam, stelde de sekseverhoudingen ter discussie. Sommige vooruitstrevende vrouwen sprongen op de barricaden en eisten dezelfde posities op als mannen. Voor de meerderheid van de Nederlanders bleef het kostwinnersmodel echter springlevend, net als het daarbij behorende huisvrouwen-ideaal.

Dit had zijn weerslag op de wijze waarop de jonge liberale bewindsvrouw Neelie Kroes werd beoordeeld én op de wijze waarop ze haar gezag moest afdwingen. In de pers werd ze geregeld bestempeld als ‘keihard’ of ‘ijdel’. Niet zo vreemd, als je bedenkt dat haar leven in de openbare ruimte waar ze nadrukkelijk van zich liet horen, sterk afweek van haar seksegenotes die in de beschutting van hun huishoudens anoniem aan het zorgen waren voor hun gezin.

Als fulltime werkende tweeverdiener leidde Neelie Kroes vanaf midden jaren zestig een voor Nederlandse begrippen uitzonderlijk geëmancipeerd leven. Ze staat bekend als voorvechtster voor de aanwezigheid van meer vrouwen op leidinggevende posities. In 2010 ontving ze hiervoor de Aletta Jacobs Prijs. Daarom verwonderde het me dat in artikelen vaak werd vermeld dat ze in haar beginjaren juist een antifeministe was geweest. Pas op latere leeftijd, na haar Haagse tijd, zou Neelie zich volgens deze stukken zijn gaan inspannen voor de vrouwenzaak. Dit vond ik merkwaardig. Had een vrouw die scherp inzag hoe ze moest laveren tussen de maatschappelijke druk om zich te schikken in haar vrouwelijk lot en haar wens haar eigen weg te gaan werkelijk geen oog gehad voor anderen?

Een andere opvallende rode draad in de bestaande beeldvorming rondom Neelie Kroes, is de terugkerende vraag of ze wel deugt. Zoals meerdere politici overkomt, werd ze in de loop van haar leven in verband gebracht met verschillende affaires. Ze is beschuldigd van het bedrijven van vriendjespolitiek en het vermengen van publieke en persoonlijke belangen. Politiek en juridisch bleven deze kwesties zonder gevolgen, maar er bleef argwaan bestaan. Volgens sommige journalisten die over

haar schreven, is het meer geluk dan wijsheid geweest dat Neelie Kroes uiteindelijk in Brussel belandde. ‘Teflon Neelie’ zou niet zozeer een bekwaam politica zijn als wel een behendig overlevingskunstenaar.

Bij dit beeld past de typering dat Neelie Kroes in haar relaties instrumenteel is. ‘De IJzeren maagd van de Plesmanweg’, zoals ze in de jaren tachtig werd genoemd, zou genadeloos zijn geweest voor mensen die haar ambities in de weg stonden.

Ook deze kenschets intrigeerde me. Het is duidelijk dat Neelie uiterst zakelijk en doelgericht is en dat dit wellicht wrevel kan opwekken. Maar vriend en vijand roemen haar vermogen om te netwerken. Haar vaardigheid talloze mensen aan zich te verbinden, lijkt strijdig met de vermeende gewoonte ze ijskoud te laten vallen. Bindend vermogen leek me ook noodzakelijk voor een bewindsvrouw om anderen mee te krijgen bij grote operaties. Als minister van Verkeer en Waterstaat bracht Neelie de bouw van de peperdure Oosterscheldekering tot een goed einde. En ze was in de jaren tachtig verantwoordelijk voor talloze privatiseringsprojecten waaronder die van de PPT, destijds een mammoetbedrijf met honderduizend ambtenaren. Zou haar dit zijn gelukt als ze mensen inderdaad louter als ‘instrumenten’ gebruikte?

Wereldwijd lof oogstte Neelie door de ferme wijze waarop ze als eurocommissaris Mededinging optrad tegen een marktovertreder als Microsoft, die ze een miljardenboete oplegde. In 2008 stond ze op nummer 47 van de *Forbes*-lijst van de 100 machtigste vrouwen ter wereld. De loutering van de onvermurwbare Steely Neelie, zoals ze in de buitenlandse pers werd genoemd, stond haaks op het beeld van de vrouw die er in Nederland van was beticht vriendjespolitiek te bedrijven en publieke en persoonlijke belangen te vermengen. Hoe viel dit met elkaar te rijmen?

Een aantal kwesties in de beeldvorming rondom Neelie strookte dus niet met de feiten zoals ik ze waarnam. Hoewel er gedurende haar lange loopbaan ontzettend veel over haar is gepubliceerd en er in 2011 zelfs een boek over haar uitkwam, leek haar leven nog geen geschreven verhaal. Het leek me de moeite waard om de geschiedenis vanuit Neelies gezichtspunt te bekijken. In hoeverre is het bepalend geweest dat ze een vrouw is, die niet zoals het eigenlijk hoorde braaf huisvrouw is geworden?

Typend voor pioniers als Neelie Kroes is dat ze zowel inspireren als irriteren, omdat ze afwijken van het gangbare. Dat deze personen, ondanks de weerstanden en controverses die ze oproepen, tegelijkertijd blijven bekoren, maakt ook dat er mythes over hen worden gevormd. Dit maakt het ontrafelen van hun levensverhaal des te interessanter.

Op de Erasmus Universiteit in Rotterdam, waar Neelie Kroes gestudeerd heeft, reageerden ze enthousiast toen ik ze mijn plan voorlegde. De viering van het honderdjarig bestaan in het academisch jaar 2013-2014 wilde de economische faculteit luister bijzetten door een boek uit te brengen over een van hun bekendste alumni. Dankzij de decaan van de Erasmus School of Economics, Philip Hans Franses, kon ik aan het werk.

Restte me Neelie Kroes te verzoeken of ze mee wilde werken. Toen ze in september 2010 het academisch jaar van haar voormalige universiteit in Rotterdam opende, schudde ik haar na afloop de hand. Ik vertelde haar dat ik een boek over haar wilde schrijven. Ik zag dat ze schrok, maar ze zei: 'Kom maar eens koffiedrinken in Brussel.' Ik mailde haar assistent. En nog eens en nog eens. De reacties waren afhoudend. Op een gegeven moment hoorde ik helemaal niets meer. Het werd me langzamerhand duidelijk: Neelie Kroes wilde niet.

Met de steun van de Erasmus School of Economics besloot ik desondanks aan het onderzoek te beginnen. Intussen begreep ik niets van de stilte in Brussel. Mediaschuw was Neelie Kroes immers nooit geweest. In de jaren zeventig was ze een van de eerste politici die het groeiend belang van publiciteit onderkenden. Persoptredens zag ze niet als noodzakelijk kwaad, maar als serieus onderdeel van het publieke ambt. Journalisten hadden geregeld bij haar thuis over de vloer mogen komen. Neelie werd destijds de 'koningin van de voorpagina' genoemd. En nu wilde ze niets van mijn aandacht weten?

Voor een historica valt het lastig te begrijpen, maar naarmate mijn onderzoek vorderde, begon ik in te zien dat Neelie Kroes zelden of nooit achteromkijkt. Een mensenleven is volgens haar al veel te kort om de zaken te verwezenlijken die in het hier en nu aandacht en energie vergen. Terugblikken vindt ze zonde van de kostbare tijd. Haar tweede echtgenoot, PvdA-coryfee Bram Peper, vertelde dat ze nooit in de fotoboeken keek van haar ministerstijd. Dat haar blik altijd op 'vooruit' staat, heeft Neelie zelf ook vaak gezegd. Ik beschouwde deze